

РОЗДІЛ 3. ТРУДОВЕ ПРАВО І ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ; АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

УДК 343.161.1

DOI: 10.31732/2708-339X-2025-16-B13

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ І ЇХ ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОСУДДЯ

Лукашевич С.М.,

аспірант юридичного факультету
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: LukashevychSM@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7100-1751>

EUROPEAN APPROACHES TO JUDICIAL PRECEDENT AND THEIR IMPACT ON UKRAINIAN JUSTICE

Lukashevych S.M.,

Postgraduate student of «KROK» University
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: LukashevychSM@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7100-1751>

Анотація. Стаття присвячена важливим аспектам розвитку судового прецеденту в Україні, зокрема після набуття незалежності та в контексті європейської інтеграції. Аналізуються ключові підходи до застосування судової практики в системах англосаксонського та континентального права, а також адаптація української правової системи до європейських стандартів. Визначено необхідність адаптації судової практики, враховуючи національні правові реалії та поступове впровадження європейських підходів у правозастосування. Стаття також зосереджена на важливості застосування практики ЄСПЛ та ЄС як джерела права в українських судах для забезпечення справедливості та правової визначеності в судових рішеннях.

Проаналізовано вплив правових систем англосаксонського та континентального права на судову практику України. Особливо висвітлено поступове формування судового прецеденту в Україні в контексті адаптації до європейських стандартів. Зроблено акцент на законодавчих змінах, що сприяють використанню судових рішень як орієнтира у правозастосуванні.

Особливу увагу приділено дослідженням українських науковців щодо правових механізмів ЄС, зокрема працям Француза А.Й., який аналізує питання впровадження актів законодавства ЄС та їх імплементації через організаційні заходи та консультації. Підкреслюється важливість взаємодії між правовими системами України та ЄС, а також необхідність врахування *acquis communautaire* – сукупності правових норм і практик Європейського Союзу.

У висновках підкреслюється важливість використання досвіду країн ЄС у сфері прецедентного права для розвитку української судової системи. Зокрема, акцентується на необхідності врахування рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) та Суду ЄС, а також інтеграції європейських принципів правосуддя в національну судову практику. Хоча судовий прецедент не є формальним джерелом права в Україні, практика ЄСПЛ та Суду ЄС має значний вплив на формування єдиної та передбачуваної судової практики. Це сприяє гармонізації правозастосування в Україні з європейськими стандартами, підвищенню правової визначеності та ефективності правосуддя. Також зазначається роль Верховного Суду, зокрема його висновків та зразкових справ, у впливі на правозастосування на всіх рівнях судової системи. Висновки підтверджують, що міжнародна судова практика значною мірою сприяє реформуванню української судової системи, наближаючи її до європейської моделі правосуддя та забезпечуючи захист прав людини.

Ключові слова: судова незалежність, Суд ЄС, судовий прецедент, правова система ЄС, судова практика, правозастосування, євроінтеграція.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 3, бібл.: 11.

Abstract. The article is dedicated to important aspects of the development of judicial precedent in Ukraine,

particularly after gaining independence and in the context of European integration. It analyzes key approaches to the application of judicial practice in the Anglo-Saxon and continental legal systems, as well as the adaptation of the Ukrainian legal system to European standards. The article identifies the need for the adaptation of judicial practice, taking into account national legal realities, and the gradual implementation of European approaches to legal application.

The article also focuses on the importance of applying the case law of the European Court of Human Rights (ECHR) and the Court of Justice of the European Union (CJEU) as sources of law in Ukrainian courts to ensure fairness and legal certainty in judicial decisions.

The influence of the Anglo-Saxon and continental legal systems on Ukraine's judicial practice is analyzed. The gradual formation of judicial precedent in Ukraine in the context of adapting to European standards is also highlighted. Emphasis is placed on legislative changes that facilitate the use of judicial decisions as benchmarks in legal application.

Special attention is given to the research of Ukrainian scholars regarding the legal mechanisms of the EU, particularly the works of A.Y. Frantsuz, who analyzes the issue of implementing EU legislation and its implementation through organizational measures and consultations. The importance of interaction between the legal systems of Ukraine and the EU is emphasized, as well as the necessity to consider the *acquis communautaire* – the body of EU legal norms and practices.

The conclusions emphasize the importance of using the experience of EU countries in the field of judicial precedent to develop the Ukrainian judicial system. Specifically, it focuses on the need to consider the decisions of the European Court of Human Rights (ECHR) and the CJEU, as well as integrating European principles of justice into national judicial practice. Although judicial precedent is not a formal source of law in Ukraine, the practice of the ECHR and the CJEU has a significant impact on the formation of a unified and predictable judicial practice. This contributes to the harmonization of legal application in Ukraine with European standards, enhancing legal certainty and the effectiveness of justice.

The role of the Supreme Court, particularly its conclusions and model cases, in influencing legal application at all levels of the judicial system is also noted. The conclusions confirm that international judicial practice significantly contributes to the reform of the Ukrainian judicial system, bringing it closer to the European model of justice and ensuring the protection of human rights.

Keywords: *judicial independence, Court of the EU, judicial precedent, EU legal system, judicial practice, law enforcement.*

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 3, ref.: 11.

Постановка проблеми. Інтеграція України до Європейського Союзу вимагає комплексних змін у правовій системі країни, зокрема в процесі правозастосування, що повинно бути спрямоване на гармонізацію національного законодавства з правовою системою ЄС. Адаптація української правової системи до європейських стандартів включає не тільки зміну законодавчих актів, але й трансформацію судової практики, забезпечення судової незалежності, застосування судового прецеденту, а також інтеграцію рішень Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу. Ключовою проблемою є необхідність гармонізації українського законодавства з нормами і принципами, що закріплені в правовій системі ЄС, зокрема у сферах прав людини, захисту прав власності, боротьби з корупцією та забезпечення ефективності правосуддя. Це вимагає від національних судів здатності поєднувати елементи континентальної правової системи з європейськими стандартами судочинства, що стане основою для зміцнення верховенства права та підвищення ефективності функціонування судової влади в Україні. Водночас, процес інтеграції має враховувати особливості українського правового

контексту, щоб забезпечити належну імплементацію європейських норм без втрати національної правової ідентичності

Актуальність теми дослідження визначається необхідністю адаптації правової системи України до стандартів Європейського Союзу в умовах євроінтеграційних процесів. Інтеграція України до ЄС вимагає не лише прийняття європейських норм права, але й адаптації національної судової практики до вимог верховенства права, судової незалежності та правозастосування, що є основними принципами європейської правової системи. У цьому контексті особливо важливим є дослідження питань, пов'язаних з використанням європейських судових прецедентів, зокрема рішень Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу, а також механізмів забезпечення незалежності суддів і організаційної автономії судових інституцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження права Європейського Союзу, діяльності Суду ЄС та судової практики Європейського Союзу привертає увагу багатьох науковців. Гуржій Т.О., Кузьменко О.В розглядають роль судової практики як джерела права в контексті різних

правових систем, зокрема континентальної та англосаксонської. Також порушують питання щодо впливу судової практики на правову систему України, порівнюючи її з правовою системою Європейського Союзу [1]. Хоча науковці аналізують судову практику в контексті континентального та англосаксонського права, на наше переконання доцільно розвинути конкретні відмінності між правовими системами України та ЄС у світлі практики Суду ЄС. З поміж українських дослідників варто звернути увагу на роботу Комарової Т.В., яка у своїй монографії «Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС» детально аналізує еволюцію судової системи ЄС та особливості тлумачення національного права Судом справедливості ЄС [2]. Дослідниця Камінська І.В у своїх роботах аналізує гносеологічні засади судової системи ЄС, систематизуючи наявні наукові публікації та досліджуючи функціонування судової системи ЄС [3]. Ці дослідження сприяють глибшому розумінню функціонування судової системи Європейського Союзу та її впливу на правові системи інших країн, зокрема України. Водночас Проць О.Є. досліджує статус Суду Європейського Союзу та його роль у євроінтеграційних процесах, підкреслюючи важливість актів Суду ЄС для України. Її роботи сприяють розумінню процесів євроінтеграції та адаптації українського законодавства до стандартів ЄС [4]. Француз А.Й досліджував природу застосування норм права, організаційно-правові відносини, що становлять зміст процесу застосування норм права [5]. Водночас науковець ґрунтовно розглядав впровадження актів законодавства ЄС через інституційні, організаційні заходи, проведення відповідних консультацій із заінтересованими сторонами [6]. Так, дослідник розглядає також механізми контролю за дотриманням цих принципів на рівні держав-членів ЄС. Дослідження науковців-правників є важливими для розвитку правової науки в Україні та інтеграції національної правової системи до європейського правового простору.

Мета статті. Дослідити розвиток судового прецеденту в Україні, порівняти англосаксонську та континентальну правові системи, зокрема їх підходи до застосуван-

ня прецеденту, а також визначити роль судової практики в Україні в контексті європейської інтеграції.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Однією з основних нерозв'язаних проблем є повна та ефективна гармонізація українського законодавства з правовими стандартами Європейського Союзу. Незважаючи на проведені реформи, питання щодо імплементації європейських норм, особливо в сфері судочинства, залишається недостатньо вирішеним. Окремі правові норми ЄС все ще потребують адаптації до реалій української правової системи, що може ускладнювати ефективне застосування європейських стандартів. Саме тому досліджується використання правозастосовних норм і судових прецедентів, що поступово розвиваються в Україні.

Виклад основних положень. Судові органи держав-членів відіграють важливу роль у застосуванні права ЄС, тому їх незалежність є критичною умовою ефективного функціонування правопорядку Союзу [7]. Суд Європейського Союзу є ключовою судовою інституцією ЄС, яка забезпечує єдність тлумачення права Союзу. Правова система ЄС розвивається у тісному зв'язку з конституційними нормами держав-членів та міжнародними стандартами судової незалежності. Рекомендації Ради Європи, рішення Європейського суду з прав людини та інші міжнародні правові акти мають значний вплив на розвиток правових механізмів ЄС у сфері судоустрою.

Так, науковець-правник Француз А.Й досліджував важливі фактори, що впливають на процес застосування норм права. Він розглядає як організаційно-правові відносини формують сутність цього процесу, а також підкреслює, що, хоч застосування норм права є юридичною діяльністю, на нього суттєво впливають неправові фактори, зокрема соціально-політичні. Науковець застосовує ключові ідеї, зокрема: вплив зовнішніх (система правових норм, правосвідомість, культура, політика, економіка, екологія) і внутрішніх (психічні процеси правозастосувача, такі як пам'ять, емоції, воля, характер і свідомість) факторів на застосування норм права та зазначає, що цей вплив може бути як позитивним, так і негативним.

Водночас науковець розвиває проблематику правильного й об'єктивного застосування норм права через ці зовнішні та внутрішні фактори приділяючи оцінці впливу соціально-політичних факторів на правозастосування, визначенні ролі правосвідомості та особистих факторів у юридичній діяльності та розмежує зовнішні і внутрішні фактори, що детермінують процес правозастосування [5].

Досліджуючи судову практику в системах англосаксонського та континентального права, можемо виокремити наступне. В англосаксонській правовій системі пре-

цедент є важливим джерелом права. Судові рішення мають нормативну силу і їх часто застосовують як приклад для розв'язання аналогічних справ.

Водночас в континентальній правовій системі, зокрема в країнах Європи, судова практика традиційно мала менший вплив на правотворчість, однак в сучасний час суди в цих країнах все більше відіграють роль у формуванні права через інтерпретацію законів.

Нижче наведена таблиця 1, яка відображає ключові аспекти верховенства та прямої дії права ЄС, а також вплив судової практики ЄС на національні правові системи.

Таблиця 1

Ключовий принцип	Суть	Приклади судових рішень	Вплив на Україну
Верховенство права ЄС	Норми ЄС мають вищу юридичну силу, ніж національні закони	Costa v. ENEL (1964) – підтвердження пріоритету права ЄС	Україна має гармонізувати своє законодавство з ЄС
Пряма дія права ЄС	Пряма дія права ЄС. Норми ЄС можуть застосовуватися безпосередньо в національних судах	Van Gend & Loos (1963) – громадяни можуть посилалися на норми ЄС у судах	Українське законодавство повинно враховувати принцип прямої дії
Судова практика ЄС	Рішення Суду ЄС є джерелом права та обов'язковими для національних судів	Роз'яснення щодо правової системи ЄС у рішеннях Суду ЄС	Українські суди мають орієнтуватися на європейську судову практику
Acquis communautaire	Сукупність норм, принципів і практики правозастосування в ЄС	Обов'язкове прийняття acquis при вступі до ЄС	Україна поступово імплементує європейські стандарти в законодавство

Джерело: розроблено та сформовано автором самостійно

Як зазначено у табл. 1 принцип верховенства права ЄС означає, що жоден національний акт, навіть ухвалений пізніше, не може суперечити нормам ЄС і водночас європейське право має стати частиною національних правових систем держав-членів ЄС. Норми ЄС мають безпосередню юридичну силу, тобто їх можна застосовувати в судах без необхідності додаткового закріплення в національному законодавстві. Це стосується як індивідуальних прав громадян, так і зобов'язань держав-членів перед ЄС. Аналізуючи наведені рішення зазначимо, що суд ЄС постановив, що ЄС створює

новий правопорядок, який поширюється не лише на держави-члени, а й на їхніх громадян. Підтверджено, що Договір про створення Європейського Співтовариства має пріоритет над національним правом і створює автономну правову систему.

Як влучно наголошує Француз А.Й на важливості радикальних змін у ставленні влади України до прав людини для їх належної реалізації. Ключова ідея полягає в тому, що повага до прав людини та свобод є основою демократичних держав. Науковець підкреслює, що, незалежно від національних ідеологій та

політичних курсів, людина, її права та свободи повинні бути в центрі уваги держави. Для забезпечення ефективної реалізації прав людини необхідно змінити підхід влади до їх захисту та забезпечення. Загалом, означене підкреслює важливість того, щоб права людини були пріоритетом у політиці та діяльності державних органів [8].

Хоча українська правова система належить до романо-германської правової сім'ї, в Україні є можливості для розвитку судового прецеденту, зокрема після здобуття незалежності в 1991 році. Важливим є питання адаптації української судової практики до європейських стандартів і прецедентного права ЄС. В Україні навіть до радянського періоду існували передумови для застосування правового прецеденту, і що ці традиції продовжували існувати в радянський час. Перехід до незалежності України створив нові можливості для застосування судового прецеденту, що відповідає сучасним вимогам міжнародної правової спільноти. Враховуючи інтеграцію України до ЄС, важливою є не лише гармонізація законодавства, а й поступове врахування європейських підходів у судовій практиці. Це сприятиме більшій передбачуваності правозастосування, підвищенню ефективності виконання судових рішень та узгодженню національних правових механізмів із європейськими стандартами. Водночас слід враховувати особливості національної правової системи, а також необхідність збереження балансу між уніфікацією судової практики та урахуванням індивідуальних обставин кожної справи. Застосування правових підходів ЄС у судовій діяльності не означає механічного копіювання рішень європейських судів чи відмови від власної правової традиції. Йдеться про адаптацію тих аспектів судової практики, які можуть забезпечити більш ефективний та справедливий розгляд справ, а також сприяти правовій визначеності. У цьому контексті важливо розмежовувати судову практику як спосіб тлумачення та застосування норм права і правовий прецедент як джерело права, що є характерним для англосаксонської системи.

Отже, адаптація судової практики до європейських стандартів має відбуватися з урахуванням правових реалій України, забезпечуючи єдність судової практики, але водночас не нівелюючи принципу індивідуального підходу до розгляду кожної справи.

Після змін до Арбітражного процесуального кодексу України у 2001 році, який згодом став Господарським процесуальним кодексом, було запроваджено нову статтю 111-15. Вона дозволяла перегляд рішень Вищого господарського суду у Верховному Суді України у випадках розбіжностей у застосуванні норм права. Це стало важливим кроком у напрямку забезпечення правової визначеності та сприяло уніфікації судової практики. Значний вплив на розвиток судового прецеденту в Україні мала судова реформа 2017 року. В її межах було створено новий Верховний Суд, а також закріплено положення про обов'язковість правових висновків Верховного Суду для всіх судів нижчих інстанцій. Особливу роль у цьому процесі відіграла Велика Палата Верховного Суду, яка отримала повноваження щодо вирішення питань неоднакового застосування норм права та формування єдиної судової практики. Відповідно до статті 236 Господарського процесуального кодексу України, висновки Великої Палати є обов'язковими для інших судів у подібних правовідносинах, що значно наблизило українську систему правосуддя до моделі судового прецеденту. Разом з тим, судовий прецедент в Україні офіційно не визнається самостійним джерелом права, як у країнах англосаксонської правової системи. Однак практика Верховного Суду набуває дедалі більшої ролі у правозастосуванні. Це сприяє підвищенню передбачуваності судових рішень та забезпечує єдність судової практики.

Основні правові передумови застосування судового прецеденту в Україні вже знайшли відображення в контексті цивільного та господарського судочинства. Так, відповідно до ст. 11 ЦПК України, у разі відсутності закону, що регулює певні правовідносини, суд може застосовувати аналогію закону або керуватися загальними принципами права. Це дозволяє забезпечити справедливий розгляд справ, проте не прирівнюється до визнання судового прецеденту як самостійного джерела права. Водночас ст. 3 Цивільного кодексу України закріплює такі фундаментальні принципи, як справедливість, добросовісність і розумність, які відіграють важливу роль у правозастосуванні. Ці принципи можуть бути використані судами при тлумаченні норм права та прийнятті рішень у ситуаціях, коли законодавство не дає однозначної відповіді. Так, практика Вер-

ховного Суду має вагомe значення для формування єдності судової практики, питання закріплення судового прецеденту як повноцінного джерела права потребує подальшого правового осмислення та законодавчого врегулювання.

Таким чином, хоча судовий прецедент формально не закріплений як джерело права, його фактичне значення в Україні суттєво зросло, особливо після судової реформи 2017 року. Судова практика Верховного Суду дедалі більше впливає на діяльність судів нижчих інстанцій, що створює передумови для подальшої еволюції правозастосування в Україні.

Сучасний статус судової практики в Україні є складним і багатоаспектним. Формально судова практика не визнана офіційним джерелом права, однак вона відіграє ключову роль у правозастосуванні. Рішення Конституційного Суду України мають обов'язковий характер для всіх органів державної влади, судів, підприємств, установ і громадян (ст. 150 Конституції України, ст. 91 Закону України «Про Конституційний Суд України»). Вони підлягають безумовному виконанню та фактично змінюють правове регулювання, у разі визнання нормативних актів неконституційними.

Щодо рішень Верховного Суду, їхній статус є складним і диференційованим: висновки Великої Палати Верховного Суду є обов'язковими для судів нижчих інстанцій у подібних правовідносинах (ст. 236 ГПК України, ст.

401 ЦПК України, ст. 440 КАС України); зразкові справи у адміністративному судочинстві (ст. 290 КАС України) встановлюють підхід, який є обов'язковим для розгляду аналогічних справ; інші правові позиції Верховного Суду мають вагомe значення для правозастосування, оскільки нижчі суди здебільшого орієнтуються на них, але вони не є формально обов'язковими у всіх випадках.

Окреме місце займають рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ», суди України зобов'язані застосовувати при розгляді справ практику ЄСПЛ як джерело права. Це означає, що рішення ЄСПЛ мають не лише рекомендаційний, а й нормативний характер для українських судів. Таким чином, хоча в Україні формально не закріплено судовий прецедент як основне джерело права, практика Верховного Суду, рішення ЄСПЛ та висновки Конституційного Суду відіграють важливу роль у формуванні єдиного правозастосування. Це свідчить про поступову трансформацію підходів до судової практики та її значення в українській правовій системі.

Нижче наведена таблиця 2, що ілюструє приклади судових рішень України, в яких було використано практику Суду справедливості Європейського Союзу (СЄС):

Таблиця 2

Назва справи	Дата рішення	Суть справи	Застосування практики СЄС
Справа № 910/8129/17	5 червня 2018 року	Спiр щодо тарифiв на енергопостачання	Велика Палата Верховного Суду посилалася на рішення СЄС для тлумачення положень законодавства ЄС, зазначивши, що рішення СЄС допомагають встановити зміст актів ЄС, навіть якщо вони стосуються інших держав.
Справа № 826/7380/17	20 грудня 2019 року	Оскарження рішень державних органів щодо митної вартості товарів	Суд врахував практику СЄС при тлумаченні митного законодавства, підкреслюючи важливість єдиного підходу до застосування норм права ЄС.

Справа № 640/18459/19	15 січня 2020 року	Спир щодо захисту прав споживачів фінансових послуг	Суд посилався на рішення СЕС для визначення стандартів захисту прав споживачів, адаптуючи європейські підходи до національного законодавства.
------------------------------	--------------------	---	---

Джерело: сформовано автором самостійно на основі [10].

Приклади наведені в табл. 2 демонструють поступове інтегрування практики СЕС у ССУ, що сприяє гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами.

Нижче наведена таблиця 3, що узагальнює ключові положення про судову практику, прецеденти та вплив права ЄС на Україну.

Тема	Основні положення	Приклади / Нормативні акти	Вплив на Україну
Судовий прецедент в Україні	Не є офіційним джерелом права, але відіграє важливу роль. - Роз'яснення Пленуму ВСУ мають орієнтовний характер. - Рішення Конституційного Суду є обов'язковими.	Ст. 11 ЦПК України: застосування аналогії закону та принципів права. - Закон України від 21.06.2001 щодо змін до АПК, який визнає судову практику в господарських справах	Формування стабільної судової практики. - Зближення із загальноєвропейськими підходами
Роль права ЄС	Верховенство права ЄС над національними нормами. - Пряма дія норм ЄС. Суд ЄС формує правову систему ЄС через свої рішення	Рішення Van Gend & Loos (1963) – закріплення принципу прямої дії. Costa v. ENEL (1964) – підтвердження верховенства права ЄС	Гармонізація законодавства України з <i>acquis communautaire</i> . Врахування рішень Суду ЄС українськими судами
Acquis communautaire	Сукупність правових норм, судових рішень та практики правозастосування в ЄС. - Впливає на процес інтеграції України в ЄС	Угода про партнерство та співробітництво Україна – ЄС (1994). - Потреба в імплементації стандартів ЄС	Оновлення законодавства України відповідно до європейських стандартів. - Використання рішень Суду ЄС у судовій практиці

Джерело: розроблено та сформовано автором самостійно

У табл. 3 структуровано подано основні аспекти впливу міжнародної судової практики та права ЄС на судову систему України. Нагадаємо, що *acquis communautaire* – це сукупність правових норм і практик ЄС, які включають не лише нормативно-правові акти, але й судові прецеденти та принципи правозастосування. Україна, згідно з Угодою про партнерство та співробітництво (1994

р.), має поступово наближати своє законодавство до стандартів ЄС. Це підтверджує, що судова практика й прецедентність відіграватимуть дедалі більшу роль у правовій системі України.

Так, науковець Француз А.Й стверджував, що «...впровадження актів законодавства ЄС передбачає не лише аспект наближення законодавства, а також інституційні,

організаційні заходи, проведення відповідних консультацій із заінтересованими сторонами» [5]. Ми солідарні з думкою науковця, адже Україна проводить правову реформу відповідно до європейських стандартів. На нашу думку, інтеграція до ЄС та СОТ вимагає вивчення підходів загального права, його термінології та механізмів. Це означає, що Україна поступово переймає елементи правових систем, де судовий прецедент відіграє ключову роль. Погоджуємось із думкою, що ефективність досягається через повне і оперативне виконання цілей конкретними правовими нормами, інститутами чи галузями права [9]. Це забезпечується шляхом видання і реалізації правозастосовчих актів, при цьому необхідно дотримуватися принципів правозастосування та забезпечувати реальне виконання цих актів.

Рішення Суду Європейського Союзу (Суду ЄС) відіграють ключову роль у формуванні європейського правопорядку. Вони забезпечують уніфіковане тлумачення та застосування права ЄС, а принципи верховенства та прямої дії зобов'язують національні суди держав-членів застосовувати норми ЄС навіть у разі їхнього конфлікту з національним законодавством. У контексті євроінтеграції України це питання має особливе значення. З моменту набуття статусу кандидата на вступ до ЄС Україна взяла на себе зобов'язання поступово гармонізувати національну правову систему з правом ЄС. Це передбачає не лише адаптацію законодавства, а й впровадження механізмів тлумачення норм відповідно до практики Суду ЄС.

Варто звернути увагу на розмежування таких аспектів, як: обов'язковість рішень Суду ЄС у межах правопорядку ЄС та статус рішень Суду ЄС для України. Для держав-членів ЄС практика Суду ЄС є обов'язковою і виконує функцію судового прецеденту, формуючи єдине правозастосування. Хоча Україна ще не є членом ЄС, вона вже зобов'язалася враховувати практику Суду ЄС у визначених сферах. Наприклад, відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, при тлумаченні норм, що імплементують право ЄС, українські суди мають орієнтуватися на рішення Суду ЄС (ст. 322 Угоди про асоціацію). Однак ключовим є питання визнання судових прецедентів

в українській правовій системі. Право ЄС базується на доктрині прецедентного права, коли рішення Суду ЄС мають пряму силу та є обов'язковими для судів держав-членів у подібних справах. Водночас в Україні судовий прецедент формально не визнаний джерелом права, хоча практика Верховного Суду та ЄСПЛ має суттєвий вплив.

З огляду на це, процес євроінтеграції передбачає не лише гармонізацію законодавства, а й зміну правозастосовних підходів, що потенційно може призвести зокрема: до закріплення більшої обов'язковості судової практики Верховного Суду за аналогією з правовою системою ЄС; офіційного визнання необхідності застосування рішень Суду ЄС у відповідних правовідносинах (як це передбачено Угодою про асоціацію); зміцнення ролі судового прецеденту як інструмента правозастосування, зокрема у сферах, що підлягають гармонізації з правом ЄС.

Висновки. Суди України можуть використовувати досвід країн ЄС у сфері прецедентного права через врахування рішень ЄСПЛ та Суду ЄС, інтеграцію європейських принципів правосуддя в українську судову практику, а також застосування правових висновків вищих судових органів. Хоча Україна формально не має системи прецедентного права, практика європейських судів слугує важливим орієнтиром для формування єдиної та передбачуваної судової практики, особливо у контексті європейської інтеграції.

Таким чином, хоча Україна ще не визнала судовий прецедент у класичному розумінні, процес євроінтеграції передбачає неunikну еволюцію правової системи, що включатиме розширення використання судової практики як джерела права та впровадження механізмів, характерних для європейської моделі правосуддя. Українські суди дедалі частіше спираються на правові позиції Верховного Суду, зокрема на висновки Великої Палати, а також враховують практику Європейського суду з прав людини та Суду ЄС. На наше переконання, такий підхід свідчить про поступовий розвиток змішаної правової моделі, що поєднує елементи континентальної системи права (де основну роль відіграють нормативно-правові акти) із принципами прецедентного права, де судові

рішення набувають вагомого значення для правозастосування. Така еволюція правової системи сприяє більшій єдності судової

практики, підвищенню правової визначеності та гармонізації українського законодавства з правом ЄС.

Література:

1. Гуржій Т.О., Кузьменко О.В. Адміністративно-процесуальне право України: підручник. К.: Атіка, 2008. 416 с.
2. Право Європейського Союзу. Європейське право прав людини (в питаннях і відповідях) : нав.-довідк. посіб. / [Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2021. 256 с.
3. Ілона Камінська. Концепція принципу незалежності суддів у праві європейського союзу. *International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy*. Vol. 1, No. 2, 2022, p 35-47. URL: <https://doi:10.46299/j.isjpp.20220102.3>.
4. Проць О. Є. Рішення Суду ЄС та їхній вплив на правову систему України. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 4(1). С. 33-38. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppd_2022_4\(1\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppd_2022_4(1)_9).
5. Француз А. Й. Юридична природа та сутність застосування норм права. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2016. Вип. 22. С.13-17.
6. Француз А.Й. Лазебна К.Ю. Механізми адаптації законодавства України до правової системи Європейського Союзу. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2020. №. 38. С. 66-76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvuk_2020_38_10.
7. Smyrnova, K. The «Europeanization» of Competition Law in Ukraine. In: Richter, H. (eds) *Competition and Intellectual Property Law in Ukraine. MPI Studies on Intellectual Property and Competition Law*. vol 31. Springer, Berlin, Heidelberg, 2023. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-662-66101-7_5.
8. Frantsuz A. Compelling issues of realization of human and civil rights and liberties in Ukraine. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2016. Вип. 24. С. 5-10.
9. Француз А. Й. Костюк Н. П. Поняття ефективності правозастосовчої діяльності. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2016. Вип. 23. С. 11-16.
10. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 26.02.2025).
11. Святун О.В. Особливості функціонування Суду Європейського Союзу. Суд Європейського Союзу: особливості функціонування та правові позиції / упоряд. Л. В. Сидорова; за заг. наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. К.В. Смирнової. Київ : Видавничий Дім «Ратіо Децидєнді», 2020. С. 7-17.

References:

1. Hurzhii, T. O., & Kuzmenko, O. V. (2008). *Administrative procedural law of Ukraine: Textbook*. Kyiv: Atika. 2008. 416 p.
2. Komarova, T. V., Tragnyuk, O. Y., Yakovyuk, I. V., et al. (2021). *Law of the European Union. European human rights law (in questions and answers): Educational and reference guide*. I. V. Yakovyuk (Ed.). Kharkiv: Pravo, 2021. 256 p.
3. Kaminska, I. (2022). The concept of the principle of independence of judges in the law of the European Union. *International Scientific Journal of Jurisprudence and Philosophy*, 1(2), 35-47. URL: <https://doi.org/10.46299/j.isjpp.20220102.3>.
4. Prots, O. Ye. (2022). Decisions of the EU Court and their impact on the legal system of Ukraine. *Legal Journal of Donbas*, 4(1), 33-38. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppd_2022_4\(1\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppd_2022_4(1)_9).
5. Frantsuz, A. Y. (2016). The legal nature and essence of the application of legal norms. *Legal Bulletin of the University «KROK»*, 22, 13-17p.
6. Frantzuz, A. Y., & Lazebna, K. Yu. (2020). Mechanisms of adaptation of Ukrainian legislation to the legal system of the European Union. *Legal Bulletin of the University «KROK»*, №38, 66-76 p.
7. Smyrnova, K. (2023). The «Europeanization» of competition law in Ukraine. In H. Richter (Ed.), *Competition and intellectual property law in Ukraine (Vol. 31)*. Springer, Berlin, Heidelberg. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-662-66101-7_5.
8. Frantsuz, A. (2016). Compelling issues of realization of human and civil rights and liberties in Ukraine. *Legal Bulletin of the University «KROK»*, 2(24). P. 5-10.
9. Frantsuz, A. Y., & Kostyuk, N. P. (2016). The concept of effectiveness of law enforcement activities. *Legal Bulletin of the University «KROK»*. 23. P. 11-16.
10. Unified State Register of Court Decisions [Electronic resource]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (Accessed 26 February 2025).
11. Sviatun, O. V. (2020). Chapter 1. Features of the functioning of the Court of Justice of the European Union. In L. V. Sydorova (Ed.), *The Court of Justice of the European Union: Features of functioning and legal positions (K.V. Smyrnova, Ed.)* (pp. 7-17). Kyiv: Ratio Decidendi Publishing House.

Стаття надійшла до друку 01 березня 2025 року